

OM FORTIDS VENSTRE- FLØJ

Af Søren Nielsen-Man og
Søren Hein Rasmussen

Forfatterne diskuterer hvad begrebet venstreorientering omfattede og forskellene på den gamle og den nye venstrefløj samt begreberne stalinisme og dogmatisme i relation hertil.

Halvfjerdsernes venstrefløj er sat til debat. Men der eksisterer efter vort skøn i det mindste tre indbyrdes forbundne forhold, eller sæt af forhold, som debatdeltagere fra datidens venstrefløj bør være opmærksomme på.

Det første har at gøre med motivationen. Vi har indenfor de senere år fået en overflod af eksempler på, hvordan visse erklæret borgerlige skribenter vender og vrider og modellerer emnet for at styrke deres eget verdensbillede og gavne bestemte nutidige politiske mål. Den vinkel er allerede glimrende behandlet i indlæg i dette tidsskrifts foregående numre og skal ikke dyrkes meget her. Når Arbejderhistories redaktion beder "forskellige af deltagerne i halvfjerdsernes venstrefløj om at tage udfordringen op", bør disse dristige derimod nok overveje med sig selv hvorfor de egentlig vil det. Skal en personlig historie afklares, eventuelt forkastes eller retfærdiggøres? Eller drejer det sig om at analysere fordums virke med henblik på at genrejse eller revitalisere en nutidig venstrefløj? Eller ønsker man "blot" at foretage en nøgtern undersøgelse af et afgrænset fænomen i en bestemt tid? Vi er ikke ude på at bortdømme nogen motiver, men den enkelte skribent bør forholde sig til dem, for de fører indlysende til forskellige vægtninger og perspektiver. Den personlige vinkel må i høj grad dreje sig om moralsk rigtigt og forkert. "Genrejsningsvinklen" må blive af en mere instrumentel karakter, hvor interessen samler sig om hvilke elementer i venstrefløjens fordums virke der må forkastes og hvilke der kan videreføres. Naturligvis er moralske bedømmelser af egen indsats ikke udelukkede her, men vil måske spille en mindre rolle, må i hvert fald anses for overkommelige. Begge vinkler er udpræget interessemotiverede, og det bør deres udøvere gøre sig selv og deres publikum klart.

Arbejderhistorie har opfordret til en debat med "kritisk (selv)reflektion og empatisk indlevelen". Og med nærværende indlæg prætenderer vi da heller ikke at levere andet end et personligt engageret, historisk essay. Men vi

vil gerne pointere at vi i øvrigt, også hvad venstrefløjens historie angår, finder det væsentligt i historiefaglig sammenhæng at vægte den kølige intellektuelle nysgerrighed, hvis mål det er at etablere upartisk viden med en vis almen gyldighed. Med en sådan målsætning vil vi gamle venstrefløjfolk ganske vist "lyve" lidt for os selv, og lade som om vi intet personligt har i klemme. Men reelt erkender vi (forhåbentlig) det skisma vor position bringer os i. Køligheden, upartiskheden, objektiviteten er en idealtilstand som vi kan søge at tilnærme os men aldrig nå. Denne tilgang er naturligvis ikke videre original, men den kan efter vor opfattelse mildne et i denne sammenhæng dybest set uløseligt metodisk problem, hvis to komponenter er beskrevet af Henning Poulsen i en artikel fra 1969 om brugen af vidner til fortidige hændelser. Han postulerer her at vidners "vilje til at meddele sandheden ikke er nok, at vidner ofte ikke kan gøre det, simpelthen fordi det, de anser for sandhed, ikke er det, uanset at de har 'set det med deres egne øjne' ", men også at "kontrolgrundlaget, vor egen opfattelse, kan være fejlagtig", og begge postulater demonstrerer han efterfølgende overbevisende i gennemgangen af en konkret sag (Poulsen 1969, s. 175-191, citater s. 175 og 176). I gamle venstrefløjssdeltageres udforskning af deres eget meget passionerede datidige engagement er de to forhold filtret sammen i en uløselig knude. Gravesen, Bryld, Thing, Rasmussen & Nielsen-Man konstruerer sig selv som kilde, udspørger sig selv, fortolker egne tidligere udsagn og gerninger udfra et nutidigt standpunkt. De rationaliserer, bærer måske også rundt på en endnu eksisterende gruppeidentifikation fra deres gyldne ungdomsår, og jo mere de søger at erindre, des mindre sandhed risikerer de af disse grunde at finde frem. De vil (måske) gerne være aldeles ærlige, men deres chancer for at vide om de er det er små. I hvert fald hvis de i alt for høj grad motiveres af et ønske om at retfærdiggøre eget virke. Med andre ord – det er stærkt problematisk, hvis de metodisk og halsstarrigt fastholder deres helt personlige datidige virke som udgangspunkt

for de historiske afsøgninger. I det mindste må man kræve at de stiller sig på tærne og søger at se lidt henover sig selv.

Det næste forhold som nok kræver særlig opmærksomhed har at gøre med den aktuelle venstrefløjssdebats konkrete anledning. Den er kommet istand som en reaktion på de allerede omtalte borgerlige skribenters *angreb*. Naturligvis skal man forholde sig til disse angreb og til de problemstillinger de rejser, men der ligger en fare for at de også sætter præmisserne for, hvad der skal drøftes og ud fra hvilke værdier. Morten Thing har i nærværende tidskrift peget på hvordan anvendelsen af begrebet "totalitarisme" bruges til at skabe bestemte historiske sammenhænge og udelukke andre, men tilsvarende fælder ligger også i andre af angrebene kernebegreber. For eksempel i "totalitarismens" positive modsætning "demokrati". Den er vanskelig at håndtere, for demokrati er sådan en god ting som alle vi pæne debatdeltagere går ind for, og når nu Blüdnikov, Bent Jensen mfl. lagde ud med at forbeholde sig selv det demokratiske virke og lukke os andre ude fra det bliver konsekvensen at vi må bruge en masse krudt på at bedyre at vi sandelig er mindst lige så demokratiske, helst mere, og at det var vi også i halvfjerdserne. Men det kunne måske være nyttigt at overveje om vi her taler om helt det samme som vore kritikere. Det fik den ene af denne artikels forfattere selv en konkret anledning til, da han i sommeren 1999 var ude i heftigt medieuejv i forbindelse med nedsættelsen af PET-kommissionen. En journalist fra Berlingske Tidende spurgte ham hvad han idag mente om fordums samfundskritiske ungdomsgrupper, og han svarede at vi "var engagerede og udfordrede samfundet med vore forestillinger, og det var vel ikke så galt". Den udtalelse var åbenbart for stærk for Jyllands-Posten, der i sin leder den 15/7 1999 fremhævede den til at bevise Søren Hein Rasmussens udemokratiske sindelag.

Så man må vel have ret til at slutte at Jyllands-Postens demokratiske ideal er et liberalistisk samfund, hvis indvånere holder fingrene fra mekanikken? Ikke noget pjat med at

stille op med afvigende forestillinger! Uanset hvilke demokratiske aspirationer venstrefløjens forskellige aktører nu måtte have haft virkede de i hvert fald udfordrende, som nogle der ved mange lejligheder trak vanskelige eller ømtålelige samfundsproblemer frem i lyset og bidrog til at såvel jævne mennesker som de politiske eliter kunne forholde sig hertil. Sådan et demokrati kan vi stadig godt lide. Jyllands-Postens demokrati er vi mere valne overfor.

I grunden synes vi at iveren efter at erklære sin fortid for “demokratisk”, for nu for guds skyld ikke at blive bortdømt som værdig debattør, har skæmmet de første indlæg noget. Forfatterne hertil har ganske prisværdigt søgt at opløse billedet af “venstrefløjen” som én homogen masse, men derefter er Bryld, Thing og Gravesen jo gået videre og har forsøgt at afgrænse deres eget “ny venstre” som den eneste rigtig tilladelige del. De har stillet den demokratisk sindede “udogmatisk” eller “ubundne” venstrefløj op overfor de udemokratiske “stalinister”, hvem Jyllands-Posten med fleres kritik altså åbenbart rammer helt berettiget. Men uanset hvilke udemokratiske aspirationer, “stalinisterne” nu måtte have haft, bar deres praksis i hvert fald ligesom hos “de udogmatisk” præg af udfordring, så for kritikere med Jyllands-Postens syn på demokratiet som prydenstand er der ingen forskel. Måske kan denne konstatering bidrage til at afklare Bent Gravesens forundring over at “markant og omfattende kritik af stalinismen og Sovjetunionen” ikke i længden kunne bringe “hverken socialdemokrater eller det ny venstre ud af den ideologiske skudlinje” (Arbejderhistorie 3/99, s. 66).

Gravesens inkludering af socialdemokrater i sine overvejelser fører videre til det tredje forhold, som angår proportionering. Måske var dansk venstrefløjs virke i halvfjerdserne ikke tidens eneste betydende fænomen, og måske bør man forstå at dens nutidige kritikeres interesse også skyldes deres jagt på større stykker vildt. Så betydningsfulde var vi altså heller ikke. Man behøver ikke betvivle en Bertel Haarders, en Bent Blüdnikows eller

en Bent Jensens ærlige afsky for venstreorienterede, men det er bemærkelsesværdigt at de borgerlige angreb i så høj grad har været kædet sammen med angreb på den sikkerhedspolitiske fodnotepolitik, som Socialdemokratiet og De Radikale mellem 1982 og 1988 var hovedansvarlige for. Manøvren der laves her er smart: Man påviser – Bent Jensens artikelserie i Jyllands-Posten i dagene fra den 31/1 til den 3/2 i år kan tjene som eksempel – at venstreorienterede (= kommunister) var modstandere af NATOs ny oprustning fra slutningen af halvfjerdserne, man påviser at Sovjetunionen og Warszawapagten så positivt på en sådan modstand, hvormed man “beviser” at enhver modstand mod atomoprustning var landsforræderisk, og at de nuværende regeringspartier Socialdemokratiet og De Radikale følgelig over en periode på mindst 6 år for ikke så længe siden var landsforrædere. Og kan vi ha’ landsforrædere i regering i år 2000? Nej, vel?

Venstreorientering og venstrefløj

Man kan vælge at tale om venstreorientering som en strømning af politisk, ideologisk og kulturel karakter, hvis fællestræk var en række mere eller mindre specificerede præferencer for social og økonomisk lighed, solidaritet med de svage, socialisme forstået som fælles ejendomsret fremfor privat ejendomsret til i hvert fald samfundsmæssig omsorgsvirksomhed og en række vigtige områder indenfor for eksempel transport og kommunikation, deltagelsesdemokrati osv. Denne strømning rækker ind over det socialdemokratiske vælgerkorps, enkelte tråde måske endda videre ind i de mindre borgerlige midterpartier. Værdisættet dannede tidligere udgangspunkt for store dele af den offentlige debat. Det havde en valør af godhed og retfærdighed over sig, som dets modstandere havde betydelige vanskeligheder ved at håndtere. Det var en strømning lige så gammel som socialismen, hvilket i Danmark vil sige fra 1870. Og det var en strømning som stod stærkt i lyset af velfærdsstatens opbygning, der indtil et tidspunkt over halvfjerd-

sernes midte var et fremadskridende projekt, som faktisk anskueliggjorde en positiv praktisk virkning af sådanne præferencer. Den blev styrket ved opkomsten af de ny mellemlag, som endda skyldte velfærdsstaten deres eksistens. Fremskridtspartiets voldsomme retorik op til jordskredsvalget 1973 skal naturligvis ses som et frontalangreb på den omsigribende stat, dermed også på velfærdsstatens udbygning, men midt i sin store opbakning var Fremskridtspartiet samtidig et isoleret parti. Et ændret forhold i argumentationerne for og imod velfærdsstaten kom først i kølvandet på halvfyrdsernes økonomiske krise, som af-fødte udbredt tvivl på projektets holdbarhed, og som i firserne gav nyliberalistiske opfattelser den plads som udgangspunkt for offentlig debat, de siden har haft: blandt andet at ulighed er nødvendig for samfundsdynamikken og af den grund måske endda retfærdig; at samfundets ansvar for sine svage kan fortolkes som en ret til at anvende udbredt tvang for at tvinge dem til at yde en indsats på lige fod med de "normale" samfundsmedlemmer; at privat foretagsomhed som hovedregel løser opgaver bedre end offentlig virksomhed; at de ny mellemlag koster andre samfundsgrupper penge; at velfærd med succes kan øges gennem individuelle ordninger.

En så solid sammenkædning af den brede venstreorientering og velfærdsstat er naturligvis en påstand der forsimples. Andre lande med andre velfærdsudviklinger oplevede tilsvarende venstreorienterede strømninger. Alligevel kan et fokus herpå fremfor på eksempelvis storpolitiske forhold (som afgjort også spillede ind) måske være frugtbart. Vi er primitive nok til at tro at graden af tiltro til en bedring af, eller i det mindste en stabilitet i, de eksisterende leveforhold betyder mest for de flestes grundopfattelser – også selvom disse grundopfattelser bliver udtrykt indenfor rammerne af avantgardisters politisk-ideologiske formuleringer. Det betyder at nyliberalismens talsmænd fik en chance, fordi samfundet syntes kørt fast i sin hidtidige funktionsmåde. Nyliberalismen styrkede en anden tilgang til spørgsmålet om velfærd i en situati-

on hvor den gamle var præget af usikkerhed. Fra omkring 1980 gik venstreorienteringen således fra at være en dagsordensættende til at være en defensiv strømning.

Sammen med denne brede venstreorientering eksisterede gennem det meste af det tyvende århundrede desuden en række grupperinger, hvis fællesskab bestod i deres forsøg på begrundelse, retfærdiggørelse og systematisering af de venstreorienterede værdier, og i deres bestræbelser på at gennemføre disse mere radikalt end de mente hidtil var sket, dvs. mere radikalt end først og fremmest Socialdemokratiet havde evnet eller villet. Disse grupperinger er det som repræsenterer den organiserede venstrefløj, *venstrefløjen*. Hvordan forholdt det sig nu med venstrefløjen i dens lykkelige tid i halvfyrdserne?

Først og fremmest bør det slås fast at den var et temmelig eksklusivt foretagende. Dansk venstrefløj talte trods sine talrige politiske organisationer ikke mange organiserede. DKP havde på sin højde under 10.000 medlemmer inklusive ungdomsorganisationer, SF måske 5000, alle de øvrige tilsammen næppe 5000. Den samlede stemmeprocent til venstrefløjspartier ved Folketingsvalg rundede i halvfyrdserne godt og vel 10, hvilket ikke var så forskelligt fra situationen i halvfemserne (men en tredjedel lavere end i firserne og en tredjedel højere end i tresserne). Venstrefløjspartierne ville for de flestes vedkommende så gerne opfattes som en del af arbejderbevægelsen, men var det i forhold til indflydelse i fagbevægelsen næsten kun i kraft af DKP, og selv da kun i mindre grad. Mange af de sager som venstrefløjen brystede sig af at have rigtig godt tag på – eksempelvis EF-modstanden, atomkraftdebatten, kvindebevægelsen – var faktisk ikke specifikke venstrefløjsforetagender, hverken hvad angik politisk indhold eller deltagelse. Større oppositionelle trendsættere var borgerligt prægede bevægelser omkring Fremskridtspartiet, CD, Kristeligt Folkeparti mfl. Og de gamle partier og institutioner sad fremdeles tungest på magten. Det betyder, at når vi sætter os for at studere halvfyrdsernes venstrefløj retter vi blikket mod et afgrænset

felt, hvis betydning må ses i sammenhæng med andre, måske vigtigere fænomener.

Det må også fremhæves at venstrefløjens inspirationskilde fremfor alt var marxismen i alle dens utallige varianter, selvom kun vanskeligt forenelige fænomener som feminisme og økologisme trængte sig på. Bestræbelserne drejede sig om kapitalismens afskaffelse og det menneskeligt befriende socialistiske/kommunistiske samfunds gennemførelse, en overgang de fleste på den organiserede venstrefløj forestillede sig skulle ske gennem bevidste brud med kapitalismen snarere end som en organisk vækst fra det ene til det andet. Venstrefløjen forholdt sig oppositionelt til det danske samfundssystem og til de danske politiske institutioner, også til praktiske udslag af den brede venstreorientering såsom velfærdsstatens udformning. Ja, man kan vel stille spørgsmålet, om ikke venstrefløjen i visse henseender faktisk stillede sig uden for den brede venstreorientering?

I disse henseender kan man tale om én venstrefløj. Organisatorisk kan den desuden følges gennem udspaltninger, først fra Socialdemokratiet, siden fra DKP over SF og videre ind i en knopskydning som blev udtalt i treserne og halvfjerdsenerne. Men naturligvis kan det være nyttigt at differentiere. Hvilket til gengæld er fyldt med vanskeligheder.

Nyt og gammelt, stalinistisk og ustalinistisk

I treserne begyndte de ny grupperinger, ikke blot i Danmark men i hele Vesten, hyppigt at omtale sig selv som "det ny venstre" som en markering af afstandstagen fra den Moskva-kommunisme, der under den kolde krig stort set alene havde udgjort det politiske venstre. Moskva-kommunismen kaldte de dogmatisk, udemokratisk og stalinistisk. I omtalen af sig selv vendte de fortegnet: udogmatisk, demokratisk, ustalinistisk. Afgrænsningen fra det gamle Venstre, i Danmark DKP, var en afgørende bestræbelse. Man bemærker sig, at det har den fremdeles været for de første deltagere i nærværende debat. Men man bemær-

ker sig også at nutidens debattører ikke er lige glade for alle dele af det ny venstre, for nogle af disse var vist forresten også dogmatiske og stalinister, hvorved det ny venstre bliver opløst i et ægte nyt venstre og et nyt venstre der i virkeligheden er et gammelt venstre, selvom dette nye gamle venstre også udtalte sig fordømmende overfor det gamle venstre. Bevæger man sig tilbage i fordums diskussioner husker man noget om at det ny venstre fik stigende vanskeligheder med at placere SF, som ind imellem røg i pulje med det gamle venstre, men andre gange blev betegnet som et nyt Socialdemokrati. Det blev DKP for resten også; skældsordet "stalinistisk" var vistnok kun det næstværste der kunne hæftes på DKP. Hvem der var mest og rigtigst venstrefløj var og er åbenbart et vanskeligt spørgsmål, i hvert fald hvis man insisterer på at traske videre i sin ungdoms troskyldige retfærdighed.

Og så er vi tilbage hvor nutid og fortid blandes sammen. Med hvilken ret kan man kalde halvfjerdsenernes DKP for stalinistisk? Ikke med DKPs egne udsagn fra den tid i hånden – selvom den skinbarlige stalinfascination så sandelig eksisterede rundt omkring i partiet, både oppe og nede, lige til den bitre ende. DKP og verdens øvrige "traditionelle" kommunistpartier havde ikke mange chancer for at undgå denne etiket, med mindre de da ville kaldes ved det endnu værre skældsord *socialdemokrater*, jvf. Gravesens pointering af at hans ny venstre i halvfjerdsenerne anså det franske kommunistpartis opgivelse af begrebet "proletariatets diktatur" for at være et knæfald for de franske socialister (*Arbejderhistorie* 3/99, s. 66, note 11). Gravesen formulerer sig her som om opgivelsen af "proletariatets diktatur" faktisk var et skridt væk fra stalinismen – så må "proletariatets diktatur" vel være stalinistisk (og Karl Marx, som opfandt udtrykket bliver da stalinistisk?) Og Gravesens bekendelse tidligere i sit indlæg om at hans ny venstre *fastholdt* begrebet (s. 63) må da betyde at hans ny venstre var stalinistisk? Med mindre vi naturligvis forstår samtiden og konteksten "korrekt" og derved finder ud af at dem der udtrykte sig stalinistisk ikke var stali-

nister, men nogle der ikke gjorde, de var faktisk?

Afgrænsningerne er uhyre problematiske. Claus Bryld tumler med dem (Arbejderhistorie 4/99, s. 124), når han skriver at man idag må acceptere kommunismens identifikation med sovjetsystemet, hvilket gør "at 'kommunisme' dermed bliver lig med 'marxisme-leninisme', som igen er synonym for den ideologi og det system, der herskede fra midten af 30'erne til 1991 – og vel også i Folkerepublikken Kina fra omkring 1960...". Bryld mener at en sådan "sprogrensning" skaber "begrebsmæssig klarhed". En begrebsmæssig differentiering på grundlag af socialismens historie og idehistorie vil derimod blot skabe "misforståelser og begrebspærevælling".

Brylds pointer her er skarpe, men man skal nu alligevel passe på at de ikke selv fører til "misforståelser og begrebspærevælling": Det sovjetiske samfund fra midten af trediverne var altså angiveligt kommunistisk – men hvad var samfundet så indtil dette tidspunkt? Stalins, stagnationens og perestroikaens Sovjet samt Kulturrevolutionens Kina kan sættes på en og samme formel – men åbenbart ikke Det Store Springs Kina, Titos Jugoslavien, dagens Cuba?

Bryld forsvarer bl.a. sin semantiske vending med at Marx herved reddes. Men hvad gør vi så med f.eks. *Det Kommunistiske Manifest* og dets bud på kommunismen som en "sammenslutning hvor hver enkelts fri udvikling er betingelsen for alles fri udvikling"? Sprogrensning?

Nærmer Claus Bryld sig her den opfattelse, at begrebet "kommunisme" nu kan erstatte begrebet "stalinisme"? Men accepterer vi denne opfattelse stiller vi os vel på linje med de som hævder, at "stalinisme" faktisk er et vildledende begreb der tilslører Lenins og andre kommunisters brutalitet. I en omtale af den franske "Kommunismens Sorte Bog" sammenfattede Der Spiegel (48/1997, s. 220) synspunktet således: "Den som taler om 'stalinisme' tager hermed fejl – eller han hykler". Bogens redaktør, Stéphane Courtois, omtalte ganske vist i et indlæg i Politiken både "den stalinistiske og

den generelle kommunistiske terror". Men han gentog samtidig sine omdiskuterede sammenstillinger af "kommunisme" og nazisme, og beklagede "tilsløringen af kommunismens kriminelle dimension" (Politiken 18.1.98). I debatten der fulgte udgivelsen af den Sorte Bog mente mange følgelig, at de nu med autoritet kunne ligne nazismen med – ikke stalinisme eller utopisk maoistisk bonde"kommunisme" – men "kommunismen", slet og ret.

En sådan "historisk" sammenstilling af nazisme og kommunisme får naturligvis også konsekvenser for nutidens politik og værdikamp. For eksempel så vi fornylig hvorledes borgerlige politikere og opinionsdannere ideologisk kritiserede sanktionerne mod det højredrejede Østrig, idet de anklagende henviste til at kommunistiske politikere jo deltog i visse af de sanktionerende regeringer – altså politikere med rod i den kommunisme som bevisligt var farligere end nazismen!

At Sovjetregimets vilje til brutal fysisk og politisk undertrykkelse viste sig allerede i 1917-18 og ikke først med Stalins magtkonsolidering omkring 1928-29 er naturligvis ganske evident. Alligevel er det relevant at operere med begrebet "stalinisme", idet der under Stalins absolutte lederskab gennemførtes en vældig politisk, økonomisk og social transformation af samfundet, – samtidig med at voldsanvendelsen eksploderede med altomfattende terror, massiv bondeundertrykkelse, internering af millioner i fange- og arbejdslejre. I det hele taget er det nødvendigt at understrege, at den sovjetiske udvikling bestod af adskillige og meget forskellige formative stadier – samt at det muligvis ikke var en naturnødvendighed at det bolsjevikiske diktatur udviklede sig til det stalinistiske despoti. Under tyvernes forsigtige og moderate "markedssocialistiske" NEP-politik udvikledes alternativer til Stalins sejrende tvangsmodel, og efter Stalins død foretoges et relativt hurtigt opgør med masseteroren, de vilkårlige arrestationer og henrettelser, den monstrøse brug af tvangsarbejdere. Stalins efterfølgere var ikke demokrater, og dissidenter fik ikke lang snor. Men Stalin-despotiet blev faktisk afløst af en trods alt langt

mere moderat form for autoritært partivælde. Således blev sovjetsamfundet, i løbet af Brezhnevperioden og frem mod Gorbatsjovs afsluttende demokratiseringsforsøg, i stigende grad urbaniseret, uddannet, og påvirket af vestlige ideer om bl.a. retssamfundet og offentlighedens krav på at blive hørt (se f.eks. Lampert s. 262).

Dette betyder ikke at stalinismen blot var en tragisk sovjetisk fejlmanøvre. Den var ikke uden sammenhæng med leninistisk teori og praksis, eller med den tragiske virkningshistorie som fulgte Marx' uklare forestilling om "proletariatets diktatur". Og den satte sig afgjort dybe og skæbnesvangre spor i de internationale, ikke mindst visse asiatiske, kommunistiske bevægelser. Men Stalins terrorregimente var næppe et genuint udtryk for "kommunismen". Og hvor undertrykkelse og terror mod racemæssigt "underlegne" folkegrupper og *Untermenschen* var en uadskillelig del af det nazistiske credo – så viste tiden efter Stalin at dennes ekstremistiske og bloddryppende terror mod "folkefjenderne" ikke var en naturlig følge af og iboende nødvendighed for selv det sovjet "kommunistiske" system (se f.eks. Kershaw s. 355). Men et rimeligt udviklet demokratisk samfund nåede Sovjetunionen aldrig at blive – og da slet ikke et kommunistisk! Om et kommunistisk samfund i Marx' karakteristik så overhovedet er muligt eller ønskeligt er en anden sag. At opfatte "kommunisme" som et synonym for "stalinisme" og at opfatte alle kommunister til alle tider som "stalinister" er i hvert fald en tvivlsom form for udogmatisk virke.

Dogmatisme og udfordring

Venstrefløjsorganisationerne gik alle overvejende ideologisk til værks. Kritikken af velfærdsstaten er nævnt. Den fremførtes ikke kun ud fra en realvurdering heraf, men også og måske i højere grad på basis af selvkørende teoretiske systemer. Velfærdsstaten blev kritiseret, ofte kategorisk afvist, ud fra en opfattelse af at den var et forsøg på at stive kapitalismen af og dermed betød en udsættelse af

den nødvendige socialisme. Og man kunne *herefter* påvise, at ligheden, solidariteten osv. sikrede velfærdsstaten egentlig ikke. Ikke i sin konkrete udformning.

Og hvordan skelne mellem dogmatisk og udogmatisk? Morten Things vanskeligheder (Arbejderhistorie 3/99) med at forklare, hvordan hans opfordringer i 1970 til at anvende demokratisk tvivlsomme metoder i virkeligheden skal forstås helt anderledes, antyder visse problemer. I den eneste større publicerede undersøgelse af den danske Vietnambevægelse (Nordentoft & Rasmussen 1991) tegnes et billede af en voldsforherligende, stærkt ideologiserende, stærkt elitær gren, "De Danske Vietnamkomiteer", som blev støttet af det ny venstre. Her over for stod en mere moderat gren, "Vietnam 69", støttet af DKP, socialdemokrater, radikale, fagforeningsfolk m.fl. Skellet mellem radikal og moderat beroede for nogle på etiske principper, for andre på taktiske overvejelser over hvordan man gavnede sagen bedst. Sådan var den tid. Voldsom forargelse over og kraftige reaktioner på den brutale amerikanske krigsførsel forekommer os endnu idag ganske forståelig, men at fremhæve DDV-linjen som *den* demokratiske og udogmatisk er altså at gå for vidt. At halvfjerdsernes DKP i forhold til for eksempel VS skulle være specielt udemokratisk på den nationale scene fremgår heller ikke lysende klart af dets programmatisk udtalelser fra de år. Hvilket på den anden side ikke ændrer ved at DKPs stramme binding til SUKP var en ganske væsentlig hæmsko, ikke bare for DKPs, men for hele venstrefløjens mulighed for at vinde demokratisk troværdighed samt politisk fremgang via kritik af det danske samfunds demokratiske mangler.

Dansk venstrefløjs politiske organisationer var overvejende ideologisk dogmatisk. De kunne være søgende i forskelligt omfang, og de kunne skifte dele af dogmatikken ud med andre, men ingen var ganske udogmatisk. Selv det mest overfladiske studium af venstrefløjens skriftlige efterladenskaber kan overtude om det. Der var forskelle, friere ånder og lakuner i dogmatismen. Og dogmatismen stod

i et omvendt proportionalt forhold til organisationernes forbundethed med virkeligheden. VS' fraktioner var dogmatisk bundne til VS' fraktioner, omend fraktionsvæsenet på den anden side muliggjorde at konkurrerende ideologiske synspunkter blev bragt frem i lyset indenfor partiet. DKP var dogmatisk bundet til SUKPs politik og ideologi, omend partiet havde lært at dæmpe sig i praktisk samarbejde med andre i for eksempel fagbevægelsen. SF var i høj grad dannet som en reaktion på dogmatismen i DKP, og partiet havde parlamentærisk potentiale til ofte at forholde sig ganske pragmatisk til visse spørgsmål. Men bortset herfra var venstrefløjen dogmatisk og i den forstand bundet.

Måske lå forskellighederne mellem det ny og det gamle venstre snarest i de miljøer hvori man færdedes, med alt hvad det indebar. Det ny venstre udvikledes i en socio-økonomisk sammenhæng helt forskellig fra den det gamle venstre havde udviklet sig i, og det fik både betydning for de kulturelle udtryk, for det ny og det gamle venstres delvist forskellige politiske virkefelter, og for de forskellige sociale lag de kom til at virke blandt. Groft sagt drejer det sig om det ny venstres forbundethed med de ny mellemlag overfor det gamle venstres arbejderklassehistorie. Dette gav det ny venstre en større sensibilitet overfor tressernes kulturbrud, en meget stærk stilling i højere uddannelsessammenhæng – og en vis sorgløshed i praksis overfor basale sociale problemer. Med dette intellektuelle præg og forbundetheden med det foregående tiårs sociale og kulturelle nybrud in mente forekommer Bent Gravesens bedømmelse af det ny venstre som skaber af debat omkring nye samfundsmæssige temaer, og det gamle venstre som skaber af organiserede rammer, således plausibel (Arbejderhistorie 3/99 s. 65). Blot man ikke overdriver skellet. Også DKP høstede i de ny mellemlag og blev konfronteret med kulturbruddet. Tilsammen fik venstrefløjen i nogle år en dagsordensættende funktion for adskillige nye politiske eller politisk-kulturelle temaer. Måske på grund af sine dogmatiske idiosyncrasier, hvem ved?

Hvad kan vi så gøre?

Ja, den interesserede kunne jo sætte sig for at finde forklaringer på, hvorfor nogle bliver politisk aktive men de fleste ikke, hvorfor nogle historiske perioder skaber flere politisk aktive end andre, hvordan folk når frem til præcis den eller den politiske organisation, hvordan de socialiseres ind i et kompleks af holdninger de måske knap kendte eksistensen af ved deres indtræden i organisationen, osv.

Eller den interesserede kunne prøve at studere bestemte venstrefløjsorganisationers virke og udtalelser i bestemte sammenhænge. I græsrodsbevægelserne, som venstrefløjen i tresserne og halvfjerdserne påvirkede stærkt. Man vil her opdage et bredt spektrum af holdninger og engagementer, hvori diskrepansen mellem det man sagde og det man gjorde ind imellem er ret udtalt, og hvori forbindelser optræder, som synes at være gået tabt i den empatiske, selvreflekterende erindring. Eller den interesserede kunne se på de venstreorienteredes indsats i uddannelsessektoren, eller i faglige sammenhænge. Fagbevægelsen og arbejderklassen som alle talte om. Billedet var nuanceret, men man kunne finde historier som denne her:

I "Træ-Industri-Byg, Forbundet, Afd. 12, Århus", ligger forhandlingsprotokoller og andet godt fra flere fagforeninger gennem næsten 130 år. En af dem hedder *Forhandlingsbog S.T.U* og indeholder referater fra møder i "Snedker og Tømrerforbundet i Danmark afd. 10, Århus' Ungdomsafdeling", senere "...Lærlinge- og Ungdomsafdeling", gennem anden halvdel af halvfjerdserne og de første to år af firserne. Lærlingeforeningen havde et medlemstal på mellem 100 og 110, og naturligvis kappedes politisk organiserede unge om at bestyre denne forening af unge arbejdere. Danmarks Kommunistiske Ungdom havde allerede tidligere vundet magtkampen med Danmarks Socialdemokratiske Ungdom, som herefter ganske havde opgivet ævret, men fra omkring 1977 trængte nye konkurrenter sig på. Ud af bestyrelsens 9 pladser optog derfor i 1978-79 DKU de fire pladser, VS, KAP og Revolutionære Socialisters Forbund

fire andre. Den sidste plads sloges man om. Protokollen viser at de skændtes om stort set altting – kvindefestival, byfornyelse, støttekomiteer til fjerne revolutioner osv. Også på generalforsamlingerne. Fronten var altid den samme: DKU på den ene side, det ægte ustalinistiske og det uægte stalinistiske ny venstre på den anden. Der var også faglige spørgsmål på dagsordenen. Et af de vigtige drejede sig om lærlingelønnen. DKUs krav hed “en løn til at leve af”, de andres hed “fagets mindsteløn”. Forskellige principper lå til grund for titlerne på de to krav – det var noget med appellen til “den voksne fagforenings” retfærdighedssans (“En løn til at leve af”) overfor ønsket om at få lærlingene selv til at se sig som tilhørende den samlede fagbevægelse (“Fagets mindsteløn”). Men da de to blokke nu udbalancerede hinanden kunne dette lønkrav ikke indgå i generalforsamlingernes udtalelser. Selvom de to blokke havde regnet sig frem til det samme beløb, vistnok noget i retning af 29,75 kr. Det var forresten ikke en lokalsag, men et landspolitisk kardinalpunkt i lærlingebevægelsen. Striden blev aldrig løst. Ganske vist vandt det ny venstre flertallet i foråret 1980, men medlemmerne var væk, og halvandet år senere nedlagde bestyrelsen sig selv.

“Hvad fandt du far?”, spørger Indy, da gralen er gået tabt. Svaret er: “Forklarelse”.

Litteratur

Kershaw, Ian & Moshe Lewin (ed.): *Stalinism and Nazism: Dictatorships in Comparison*, Cambridge 1977.

Lampert, Nick & Gabor Rittersporn (ed.): *Stalinism: Its Nature and Aftermath*, London 1992.

Nordentoft, Johannes & Søren Hein Rasmussen: *Kampagnen mod Atomvåben og Vietnambevægelsen 1960 – 1972*, 1991.

Poulsen, Henning: *Et vidne – en tolk – og 10 journalister*, “Hilsen til Hæstrup”, Odense Universitetsforlag 1969, s. 175 – 191.

Poulsen, Henning: *Om samtidshistorisk intervjuing*, Scandia vol. 34 1968, s. 197 – 218.

Rasmussen, Søren Hein: *Spøgelse på årtusindets rand*, Johnny Laursen et al. (red.): “I tradition og kaos”, Aarhus Universitetsforlag 1999, s. 311-330.

Widmann, Carlos: *Die Blauen Augen der Revolution*, Der Spiegel 48/1997.

Søren Hein Rasmussen
Historisk Institut, Aarhus Universitet
Nørrebrogade, 8000 Aarhus C
Tlf: 8942 2034
E-mail: hisshr@hum.an.dk

Søren Nielsen-Man
Laurvigsgade 22, 8200 Aarhus N
Tlf: 8610 5683
E-mail: soeren.nielsen-man@get2net.dk